

Худолей В.Ю.доктор економічних наук, професор, ректор
ПВНЗ «Міжнародний науково-технічний університет
імені академіка Юрія Бугая»**Дергалюк Б.В.**кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки і підприємництва
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»**Khudolei Veronika**Academician Yuriy Bugay International Scientific
and Technical University**Dergaliuk Bogdan**National Technical University of Ukraine
"Igor Sikorsky Kiev Polytechnic Institute"**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ МОДЕЛІ
ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТРУКТУРНИХ ЗРУШЕНЬ
В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ****THEORETICAL AND METHODOLOGICAL PRINCIPLES MODEL
OF STATE REGULATION STRUCTURAL CHANGES
IN UKRAINE ECONOMY**

У статті обґрунтовано теоретико-методологічні засади моделі державного регулювання структурних зрушень в економіці України, оскільки проблеми структурного розвитку вітчизняної економічної системи зумовлюють формування концептуальних засад побудови нової ефективної політики щодо регулювання та стимулювання позитивних структурних зрушень в Україні. Обґрунтовано принципи, на яких має базуватися розроблення концептуальної моделі державного регулювання структурних зрушень, що виступають базисом для побудови не лише структурної політики, а й загальної політики економічного зростання та економіки інноваційного напрямку. Доведено необхідність використання активного підходу з боку державних органів влади у формуванні політики регулювання структурних зрушень, яким передбачається: активна участь держави у формуванні спрямованості структурних зрушень шляхом пріоритизації напрямків розвитку, якісне ранжування галузевої структури економіки, використання широкого спектру заходів регуляторного апарату від опосередкованого впливу до прямого втручання у відтворювальні процеси. Запропоновано низку перспективних заходів, націлених на оптимізацію державної регуляторної політики у сфері структурних зрушень.

Ключові слова: державне регулювання структурних зрушень, принципи державного регулювання, структурна політика, модель державного регулювання, національна економіка, економічний розвиток.

В статье обоснованы теоретико-методологические основы модели государственного регулирования структурных сдвигов в экономике Украины, поскольку проблемы структурного развития отечественной экономической системы обуславливают формирование концептуальных основ построения новой эффективной политики по регулированию и стимулированию позитивных структурных сдвигов в Украине. Обоснованы принципы, на которых должна базироваться разработка концептуальной модели государственного регулирования структурных сдвигов, которые выступают базисом для построения не только структурной политики, но и общей политики экономического роста и экономики инновационного направления. Доказана необходимость использования активного подхода со стороны государственных органов власти в формировании политики регулирования структурных сдвигов, которым предусматривается: активное участие государства в формировании направленности структурных сдвигов путем приоритизации направлений развития, качественное ранжирование отраслевой структуры экономики, использование широкого

спектра заходів регуляторного апарату від опосередкованого впливу до прямого втручання в виробничі процеси. Представлено ряд перспективних заходів, нацелених на оптимізацію державної регуляторної політики в сфері структурних зсувів.

Ключевые слова: державне регулювання структурних зсувів, принципи державного регулювання, структурна політика, модель державного регулювання, національна економіка, економічне розвиток.

The article substantiates theoretical and methodological foundations of the state regulation of structural changes model in the economy of Ukraine, since the structural development problems of the domestic economic system cause the formation of conceptual foundations for building a new effective policy for regulation and promotion of positive structural changes in Ukraine. It is proved that the principles on which it has based the development of the state regulation structural changes conceptual model include principles: consistency, consistency, decentralized approach, dynamic balance, completeness used features programmatic approach, according stimulus measures, partnerships, providing permanent process of development and institutional support for structural changes. The principles identified are the basis for building not only structural policy, but also the general policy of economic growth and innovation-oriented economy. The necessity to use an active approach on the part of state authorities in formulating a policy for regulating structural changes, which provides: active participation of the state in shaping the direction of structural change by prioritizing areas of development, quality ranking sectoral structure of the economy and further selective support or collapse of industries use a wide range of measures the regulatory system of indirect exposure to direct intervention in the reproduction processes. A number of promising measures aimed at optimization of the state regulatory policy in the field of structural changes are proposed, which include: optimization of the directions of investment activity in the state in the context of budgetary regulation towards the realization of targeted financing of the respective development priorities; determining the volumes of guaranteed demand for free market entities within budgetary constraints at all levels; ensuring a favorable investment and innovation development environment; establishing a system of fiscal incentives structural development priority; digitization of the bureaucratic apparatus; providing functional mechanisms within the optimum combination of features direct influence on the structuring of the economy with the functions of structural renovation; supporting the export activities of the most competitive industries; formation of institutional and legislative prerequisites for intensifying capital spill-over processes in priority sectors.

Key words: state regulation of structural changes, the principles of state regulation, structural policy, the model of government regulation, national economy, economic development.

Постановка проблеми. Еволюційне становлення підходів до провадження державного регулювання економічним розвитком більшості прогресивних країн світу свідчить про те, що у другій половині ХХ століття відбувся поступовий перехід від селективних форм державного регулювання у бік формування комплексних системних підходів у побудові державної політики, результатом чого і стало виокремлення структурної політики як самостійного напрямку у сфері державного управління. Саме такий підхід забезпечив більш ефективну антикризову політику, сприяв збалансуванню проблемних секторів економіки та ліквідації її структурних дисфункцій, що і забезпечило таким країнам стабільно високі показники зростання.

Поточний стан економіки України, спричинений різними факторами історичного та економічного характеру, починаючи від глибоких структурних диспропорцій, сформованих за часи радянської влади, закінчуючи реформами останнього десятиліття, які, декларуючи свою ринкову орієнтацію, все більше утверджували сформований в кінці минулого століття так званий квазіринок. Саме тому нині актуалізується питання формування дієвих концепцій та моде-

лей політики регулювання структурних трансформацій, яка б поєднувала успішний досвід високорозвинутих країн та низку принципово нових заходів, розроблених відповідно до специфіки наявних структурних проблем, інституційного забезпечення та з урахуванням соціокультурного фактора.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження структурного напрямку системи державного регулювання серед вітчизняних науковців характеризується високою активністю, охоплюючи значне коло питань: від базових понять та еволюції теоретичних поглядів на цю проблематику до безпосереднього аналізу сформованих структурних пропорцій та перспективних напрямів їх реформування. Серед великої кількості наукових напрацювань вітчизняних вчених-економістів варто відзначити праці таких учених, як Р. Бугрин, О. Волков, Т. Гайдай, А. Гуменюк, М. Герасимчук, М. Дмитренко, І. Касабова, І. Крючкова, М. Свічинський, Н. Самченко, В. Сизоненко, С. Пашков, Р. Шепетько, Л. Фокас та ін.

Однак, попри поглиблений аналіз теоретичних засад структурної політики та ключової проблематики поточного стану, більш ґрунтов-

ного висвітлення вимагають питання побудови цілісної концептуальної моделі державного регулювання структурних зрушень.

Метою статті є обґрунтування теоретико-методологічних засад моделі державного регулювання структурних зрушень в економіці України. Для досягнення поставленої мети у статті було:

- обґрунтовано низку принципів щодо державного регулювання структурних зрушень;
- доведено необхідність використання активного підходу у формуванні політики регулювання структурних зрушень;
- запропоновано низку перспективних заходів, націлених на оптимізацію державної регуляторної політики у сфері структурних зрушень.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Сучасний розвиток національної економіки, наявні проблеми структурного розвитку вітчизняної економічної системи зумовлюють формування концептуальних засад побудови нової ефективної політики щодо регулювання та стимулювання позитивних структурних зрушень. Саме тому далі наведено низку принципів, які, на нашу думку, мають бути покладені в основу розроблення концептуальної моделі структурного регулювання, що комплексно враховує наявний потенціал та деструктивні фактори впливу.

Ключовим принципом, на якому ґрунтується державне регулювання структурних зрушень, має стати *принцип системності та послідовності*, відповідно до якого забезпечення процесів трансформації структурних пропорцій має підпорядковуватися потребам національної економіки, враховуючи особливості взаємодії її структурних елементів на засадах консеквентного підходу.

Принцип децентралізованого підходу на базі функціональної диференціації повноважень передбачає здійснення перерозподілу повноважень відповідно до рівня ефективності їх виконання на тому чи іншому владному рівні. Тобто питання реалізації напрямів структурної політики, розроблення стратегій та програм структурного розвитку, прийняття рішень про алокацію бюджетних ресурсів покладається на верхні шаблі влади, тоді як вирішення питань практичного здійснення та управління покладається на місцевий рівень.

Принципом динамічної збалансованості передбачається досягнення системою структурного регулювання високих адаптаційних якостей, що виявляються у гнучкості проваджуваних регуляторних заходів в умовах зовнішньої нестабільності.

Слід, однак, підкреслити, що збалансоване зростання орієнтується на сполучення за ефек-

тивністю використання ресурсів, але аж ніяк не на однакові темпи розвитку всіх галузей економіки. Збалансованість економіки передбачає, як правило, відносно диференційований рівень темпу розвитку галузей залежно від пріоритетів напряму технічного прогресу, а також з урахуванням ступеня задоволення попиту [6, с. 65].

Принцип повноти використовуваних можливостей ґрунтується на постійному моніторингу альтернативних втрат економіки. При цьому наявність диспропорційності розвитку або порушення збалансованості системи трактується як втрата потенційних можливостей.

Надмірний ріст або відставання окремих сфер господарювання, які не узгоджуються з ритмом, що диктує економіка як єдиний організм, свідчать про незбалансованість розвитку. Тому форсований рух уперед в умовах відставання тилів народного господарства не може бути закономірним явищем і в кінцевому рахунку приводить до уповільнення економічного зростання, втрати суспільної праці [7, с. 140].

Принцип програмного підходу передбачає активізацію заходів держави у сфері розроблення комплексу програм та стратегій структурного розвитку, якими будуть сформовані основні цілі, напрями та завдання державного регулювання структурних зрушень. При цьому важливим є багатоаспектний характер цих напрацювань, який має поєднуватися з їхньою якісною взаємоузгодженістю з метою досягнення синергійного ефекту.

Принцип відповідності стимуляційних заходів структурної трансформації наявному економічному потенціалу, який полягає у реалістичному підході до розроблення програмних документів розвитку в розрізі планових показників, використовуваних інструментів та власне об'єктів впливу.

Принцип партнерства передбачає як забезпечення ефективних вертикальних та горизонтальних внутрішньо-системних взаємодій між органами державної влади, уникаючи обмеженості комунікації або локалізації впливів, так і налагодження ефективного державно-приватного партнерства.

Найбільш затребуваним механізмом, що об'єднує потенціал співпраці, є державно-приватне партнерство, яке виступає як інституційний та організаційний альянс держави і бізнесу з метою реалізації суспільно значущих проєктів, що охоплюють розвиток стратегічно важливих галузей промисловості, науково-дослідних конструкторських робіт і виробництво продукції в громадському секторі [5, с. 178]. Сьогодні державно-приватне партнерство вважається найбільш ефективною моделлю взаємодії дер-

жави та ринкових суб'єктів, адже дає змогу об'єктивно раціоналізувати державні заходи щодо розбудови інституційного середовища, водночас сприяючи розвитку інфраструктурного потенціалу шляхом залучення великих обсягів фінансових ресурсів із метою реалізації масштабних проектів державного значення.

Принцип забезпечення перманентних процесів розбудови інституційного забезпечення структурних зрушень включає в себе постійну підтримку державою інституційних реформ у межах упроваджуваних структурних заходів, що передбачає формування якісного нормативно-правового забезпечення функціонування окремих інститутів, механізмів інтерінституціональних взаємодій з метою організації сприятливого економічного простору для розвитку ринкових суб'єктів.

Таким чином, на нашу думку, концептуальна модель державного регулювання структурних зрушень у сучасних умовах має будуватися на описаних вище принципах, які є системоутворюючою основою для побудови не лише структурної політики, а й загальної політики економічного зростання та економіки інноваційного напрямку.

Нині науковою спільнотою вироблено декілька моделей та підходів щодо організації структурної політики, і сформована концептуальна модель має опиратися на один із таких теоретичних полюсів формування структурної політики.

З огляду на рівень складності поточної проблематики структури вітчизняної економіки та її історико-культурний бекграунд, державний апарат, на нашу думку, має використовувати активний підхід у формуванні політики регулювання структурних зрушень. Відповідним підходом передбачається: активна участь держави у формуванні спрямованості структурних зрушень шляхом пріоритизації напрямів розвитку, якісне ранжування галузевої структури економіки та подальша вибіркова підтримка або згортання галузей, використання широкого спектру заходів регуляторного апарату від опосередкованого впливу (маніпулювання податковими ставками, тарифне регулювання тощо) до прямого втручання у відтворювальні процеси (інвестиційна активність держави, формування стратегій та програм розвитку, цінове регулювання тощо).

Зазначимо, що застосування положень неокласичної теорії до формування політики регулювання структурних зрушень в Україні, на нашу думку, є недоцільним, оскільки цією теорією не враховується специфічна природа економічних відносин, сформована у межах національної економіки. До ризиків у цьому

разі більшою мірою варто віднести загрози збереження рудиментарних елементів радянської командно-адміністративної системи, що виявляються у відповідних принципах та механізмах, які є несумісними з ринковими цінностями і приводять до спотворення результатів структурних реформ.

Продовжуючи думку щодо формування підходів у побудові структурної політики, перспективним для України є використання інноваційного та диверсифікаційного підходу. Використання першого підходу характерне для країн Південно-Східної Азії та Японії, ставши основою їхнього стрімкого розвитку [3, с. 200]. Інноваційний підхід дає змогу забезпечити пріоритетність розвитку високотехнологічних галузей господарства, посилення генерації науково-технічних розробок та дифузії знань у виробничий сектор, поетапну розбудову економіки знань.

Структурна перебудова економіки має позитивну спрямованість лише в тому разі, якщо вона здійснюється на новій науково-технологічній основі. Водночас інновації стають основною конкурентною перевагою тільки починаючи приблизно з 17–20 тис. дол. на душу населення на рік. Адже комерціалізація інновацій відбувається лише за умови критичної маси суб'єктів підприємницької діяльності, здатних формувати попит на технологічні інновації та платоспроможність населення, його готовність купувати інноваційні продукти [4, с. 109].

Другий підхід робить акцент на обробній галузі промисловості як цільовому напрямку регулювання галузевої структури, націленому на формування широкого асортименту вітчизняних промислових товарів високої якості, які б дали змогу на рівних можливостях конкурувати за іноземні ринки.

Узагальнюючи вищевикладене у межах цього дослідження, можна виокремити низку перспективних заходів, націлених на оптимізацію державної регуляторної політики у сфері структурних зрушень: визначення обсягів гарантованого попиту для суб'єктів вільного ринку в межах бюджетних обмежень усіх рівнів; забезпечення в межах функціональних механізмів оптимального поєднання функцій прямого впливу на структурування економіки з функціями структурного оновлення [1, с. 65]; підтримка експортної діяльності галузей, які є найбільш конкурентоспроможними [2, с. 28].

Висновки. У результаті проведеного дослідження було здійснено критичний аналіз поточного стану системи державного регулювання структурних зрушень та запропоновано концептуальні підходи до поліпшення наявної ситуації. Запропоновано низку принципів

як основу для побудови національної моделі структурного регулювання, заснованої на активній участі держави у формуванні цільової орієнтації структурних перебудов. До принципів, на яких повинно базуватися розроблення концептуальної моделі державного регулювання структурних зрушень, слід віднести принципи: системності, послідовності, децентралізованого підходу, динамічної збалансованості, повноти використовуваних можли-

востей, програмного підходу, відповідності стимуляційних заходів, партнерства, забезпечення перманентних процесів розбудови, інституційного забезпечення структурних зрушень. Окрім цього, запропоновано інноваційний та диверсифікаційний підхід щодо галузевого напрямку зміни структурних пропорцій. Виділено низку заходів формування передумов до позитивних зрушень у структурі національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Васіна А.Ю. Організаційно-функціональний механізм структурного реформування національної економіки: теоретичні й методологічні основи формування. *Економіка та держава*. 2016. № 4. С. 64–68.
2. Ковальова О.В. Роль і значення структурної політики у функціонуванні системи регулювання економіки. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2018. № 1. С. 22–30.
3. Куйбіда С. Теоретико-методологічні основи формування інструментів структурної перебудови національної економіки в умовах четвертої промислової революції і глобалізації. *Ефективність державного управління*. 2017. Вип. 4 (53). Ч. 2. 197–207.
4. Повна С.В. Структурні зрушення в економіці регіону в контексті глобальних системних змін. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 1. С. 104–110.
5. Попадинець Н.М. Стратегічні цілі державної структурної політики України. *Регіональна економіка*. 2014. № 1. С. 175–183.
6. Тульчинська С.О. Інтелектуально-інноваційна модернізація економіки України: теоретико-методологічні аспекти : монографія. Київ, НТУУ «КПІ», 2009. 488 с.
7. Тульчинська С.О. Методологічний підхід до визначення доміант розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 7 (145). С. 138–145.

References:

1. Vasina A.Yu. (2016), Orhanizatsijno-funksional'nyj mekhanizm strukturnoho reformuvannia natsional'noi ekonomiky: teoretychni j metodolohichni osnovy formuvannia [Organizational and functional mechanism of structural reformation of the national economy: theoretical and methodological foundations of formation]. *Ekonomika ta derzhava*, vol. 4, pp. 64–68.
2. Koval'ova O.V. (2018), Rol' i znachennia strukturnoi polityky u funksionuvanni systemy rehuliuвання ekonomiky [The role and importance of structural policy in the functioning of the system of regulation of the economy]. *Aktual'ni problemy innovatsijnoi ekonomiky*, vol. 1, pp. 22–30.
3. Kujbida S. (2017), Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannia instrumentiv strukturnoi perebudovy natsional'noi ekonomiky v umovakh chetvertoi promyslovoi revoliutsii i hlobalizatsii [Theoretical and methodological foundations of the formation of instruments of structural restructuring of the national economy in the context of the fourth industrial revolution and globalization]. *Efektivnist' derzhavnoho upravlinnia*, vol. 4, no 53, pp. 197–207.
4. Povna S.V. (2015), Strukturni zrushennia v ekonomitsi rehionu v konteksti hlobal'nykh systemnykh zmin [Structural shifts in regional economy in the context of global systemic changes]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, vol. 1, pp. 104–110.
5. Popadynets' N.M. (2014), Stratehichni tsili derzhavnoi strukturnoi polityky Ukrainy [Strategic goals of state structural policy of Ukraine]. *Rehional'na ekonomika*, vol. 1, pp. 175–183.
6. Tul'chyns'ka S.O. (2009), *Intelektual'no-innovatsijna modernizatsiia ekonomiky Ukrainy: teoretyko-metodolohichni aspekty* [Intellectual-innovative modernization of the Ukrainian economy: theoretical and methodological aspects]. Kyiv: NTUU «KPI» [in Ukraine].
7. Tul'chyns'ka S.O. (2013), Metodolohichnyj pidkhid do vyznachennia dominant rozvytku intelektual'no-innovatsijnoi systemy rehioniv [Methodological approach to determining the dominant of development of intellectually-innovative system of regions]. *Aktual'ni problemy ekonomiky*, vol. 7, no. 145, pp. 138–145.